

KERKEWIJK 135 – DENNENLAAN 5

Adres	Kerkewijk 135 en Dennenlaan 5
Plaats	Veenendaal
Naam	Petrakerk
Kadastraal perceel	C 3132
Typologie	Zaalkerk
Complex	Nee
Complexonderdelen	N.v.t.

Omvang bescherming

De bescherming omvat het kerkgebouw, de noordelijke aanbouw met entree, de oostelijke vleugel met nevenruimtes, de klokkentoren en het blok met naamsvermelding. Het exterieur, het interieur en de constructieve onderdelen, voor zover oorspronkelijk, vallen onder de bescherming. Tot het beschermd interieur behoren de indeling, de interieurafwerking en het kerkmeubilair, voor zover oorspronkelijk. Ook het orgel valt onder de bescherming.

Uitzondering hierop zijn de indeling en de interieurafwerking van de kantoren en van de kosterswoning in de oostvleugel; deze vallen buiten de bescherming. Ook de sanitaire ruimtes in de noordelijke aanbouw vallen buiten de bescherming. Verenigingsgebouw Het Trefpunt valt eveneens buiten de bescherming.

Stedenbouwkundige en landschappelijke beschrijving

De Petrakerk is gesitueerd aan de Kerkewijk in het zuiden van Veenendaal. De kerk ligt aan de noordoostzijde van de aansluiting van de Dennenlaan op de Kerkewijk. Het vrijstaande, L-vormige gebouw staat op een ruim terrein op enige afstand van de straat. Het terrein heeft een open karakter en is aan de westzijde sinds 2020 ingericht als halfverhard parkeerterrein en aan de zuid- en oostzijde als gazon met enkele bomen en lage struiken. Lage hagen scheiden het erf van de stoep. De hoofdingang bevindt zich in de westgevel. Naast het pad naar de ingang staat een vrijstaande klokkentoren. Direct bij de ingang van het terrein is een blok met de naam van de kerk.

Architectonische beschrijving

Exterieur

Het kerkgebouw bestaat uit een asymmetrische compositie van lage en hoge rechthoekige volumes op een L-vormige plattegrond. Het hoogste volume wordt gevormd door de kerkzaal met aan de zuid- en westzijde een uitbouw. Langs de oostzijde is een lange, lagere zijbeuk (in de eerste jaren na de bouw ook wel avondmaalsgang genoemd). Aan de noordzijde van de kerkzaal is een lage aanbouw met de hoofdentree. Tegen de oostzijde, langs de Dennenlaan, staat een lange lage vleugel met nevenruimtes en de kosterswoning.

De kerkzaal wordt gedomineerd door grote bakstenen gevelvlakken, afgewisseld met zaagtandvormige wanden en grote glasvlakken. In de lage aanbouwen zorgen grote glasvlakken voor een sterke relatie tussen binnen en buiten.

De gevels van de kerkzaal zijn opgetrokken in een gemêleerde baksteen in wildverband. De gevels zijn gesloten op een hoog venster in de noordgevel na. Dit venster is gevuld met glas-in-loodramen naar ontwerp van de kunstenares Ditta

Radstaak-Van den Bosch. Het stelt een groot kruis voor. Het venster heeft aan de onderzijde keramische lekdorpeltegels en aan de bovenzijde een strek. De zuidgevel van de zuidelijke uitbouw (de achterwand van het liturgisch centrum) heeft een zaagtandvorm. De oostelijke en westelijke zijgevels van de uitbouw bestaan uit een glaspui met glas-in-loodramen naar ontwerp van Radstaak-Van den Bosch. De westelijke uitbouw heeft aan de noord- en zuidzijde eveneens zaagtandvormige gevels. De westgevel bestaat uit een glaspui met glas-in-loodramen naar ontwerp van Radstaak-Van den Bosch en uitgevoerd door atelier Bogtman in Haarlem. Het stelt de schepping voor: centraal staat Adam met verschillende dieren; aan weerszijden zijn planten uitgebeeld; onder hem is water met vissen en boven hem is een hemel met vogels. Beide uitbouwen hebben boven de glaspui een strook van trespabeplating van meer recente datum. Alle glas-in-loodramen zijn voorzien van voorzetbeglazing. Het gebogen betonnen schaaldak is uitgevoerd met fusée ceramique.

De oostgevel van de zijbeuk bestaat uit stalen glaspuien. De onderste ramen zijn dichtgezet. Onder de dakrand is een strook van trespabeplating van meer recente datum.

De zuidgevel bevat een glas-in-loodraam naar ontwerp van Radstaak-Van den Bosch. Het stelt het Heilig Avondmaal voor. Het licht gebogen betonnen dak is uitgevoerd met fusée ceramique.

De westgevel van de noordelijke aanbouw is aan de noordzijde bekleed met travertin. Het zuidelijke deel ligt terug en bestaat uit een glaspui. Hierin zijn vier brede houten entreeuren geplaatst. De entreepartij ligt iets verhoogd; een brede trap geeft toegang tot het brede bordes voor de entree. De noordgevel en oostgevel van de aanbouw zijn opgetrokken in baksteen in wildverband. De oostgevel bevat twee doorgangen naar verenigingsgebouw Het Trefpunt en een stalen glaspui als die van de zijbeuk. Onder de dakrand is een strook van trespabeplating van meer recente datum. Boven de terugliggende entree is de onderzijde van het dak bekleed met smalle houten schrootjes.

De zuidgevel van de oostvleugel met de nevenruimtes bestaat uit drie stalen glaspuien als die van de zijbeuk. Ertussen is de gevel bekleed met travertinplaten en voorzien van een ingang. Het oostelijke geveldeel, ter hoogte van de kosterswoning, is uitgevoerd in baksteen en bevat vier vensters. De west- en oostgevel zijn eveneens uitgevoerd in baksteen. In de oostgevel bevindt zich de toegang tot de kosterswoning, bestaande uit een deur met smalle zijlichten. De noordgevel bestaat uit stalen glaspuien als die van de zijbeuk. Op twee plekken is de glaspui iets teruggelegen. In de gevel zijn één dubbele deur en twee enkele deuren opgenomen. Het oostelijke geveldeel, ter hoogte van de kosterswoning, is uitgevoerd in baksteen en bevat meerdere gevelopeningen. Onder de dakrand is aan de noord- en zuidzijde een strook van trespabeplating van meer recente datum. Het dak is aan de oostzijde verder doorgetrokken, over de oprit naar het verenigingsgebouw Het Trefpunt heen. Het wordt gedragen door een bakstenen muur en ijzeren kolommen. De onderzijde is bekleed met dezelfde schrootjes als bij de hoofdentree.

Interieur

De constructie bestaat uit een combinatie van gewapend betonbouw en deels een staalskelet. Het bakstenen metselwerk omhult de betonkolommen in de wanden.

De kerkzaal is een rechthoekige ruimte met een uitbouw aan de zuidzijde voor het liturgisch centrum en een aan de westzijde voor de kerkeradsbanken (deze zijn niet

meer aanwezig). De vloer is uitgevoerd in leistenen tegels. De wanden van schoon metselwerk hebben een kruisvormig reliëf. Het cassetteplafond heeft verschillende tinten (de kleurstelling is niet meer oorspronkelijk). Het liturgisch centrum aan de zuidzijde ligt verhoogd en heeft een vloer en enkele treden van travertin en een plafond van smalle houten schrootjes. Aan de oostzijde van het centrum bevindt zich de houten kansel. De houtreliëfs hiervan zijn ontworpen door kunstenaar Cor Wijker uit Egmond aan Zee. De oorspronkelijke liturgische tafel en doopvont zijn niet meer aanwezig. Aan de noordzijde van de kerkzaal is een orgel uit 1963 van de firma L. Verschueren te Heythuysen. De houten kas en het front zijn ontworpen door Zuiderhoek. Een deel van de oorspronkelijke houten kerkbanken met gietijzeren poten resteert en staat gedeeltelijk nog in de oorspronkelijke opstelling, namelijk in twee rijen van verschillende breedte in de lengterichting. Drie kroonluchters aan het plafond en enkele wandlampen zijn eveneens een ontwerp van Zuiderhoek.

De muur tussen de kerkzaal en de zijbeuk is voorzien van brede openingen met afgeronde hoeken. De vloer in de zijbeuk is van dezelfde leitegels als in de kerkzaal. Het plafond is afgewerkt met smalle houten schrootjes. Langs de glaspuien staan de ijzeren draagkolommen in het zicht.

De noordelijke aanbouw met de entree bestaat uit nagenoeg één grote ruimte (oorspronkelijk bedoeld als ontmoetingsruimte). De vloer is van leisteen. De wanden zijn uitgevoerd in schoon metselwerk. Het plafond is afgewerkt met dezelfde schrootjes als in de zijbeuk. Aan de zuidwand hangt een plaquette ter nagedachtenis aan de gemeenteleden die in 1944-1945 zijn omgekomen. Deze plaquette hing oorspronkelijk in de Brugkerk en is na sluiting van deze kerk overgebracht naar de Petra kerk.

De oostvleugel is ingedeeld met van west naar oost: gang en predikantskamer; kerkeraadskamer; kantoren; kosterwoning. De stalen puiken met ramen en deuren zijn nog oorspronkelijk. De gang heeft dezelfde interieurafwerking als de zijbeuk. De predikantskamer is van de gang afgescheiden door midden van een glazen wand. De predikantskamer heeft voorts twee wanden van schoon metselwerk. In de kerkeraadskamer zijn twee wanden bekleed met travertin platen. Ook in de oostvleugel zijn de ijzeren draagkolommen in het zicht gelaten.

Klokkentoren

Naast het kerkgebouw staat een vrijstaande, opengewerkte klokkentoren. De toren is opgebouwd uit gewapend betonkolommen en bekleed met baksteen. Het vijfgelui is gegoten door Petit & Fritsen te Aarle-Rixtel en werd in 2009 door hen gerestaureerd. Sinds 2009 hangen de klokken in een stalen hulpconstructie in omgekeerde volgorde met de grootste klok onder.

Blok met naamsvermelding

Het natuurstenen blok is rechthoekig van vorm, met uitzondering van de afgeschuinde rechter bovenhoek. Het opschrift aan de westzijde (straatzijde) luidt: Petra kerk Op deze Petra zal ik mijn gemeente bouwen A° Dⁱ 22-6-1960.

Cultuurhistorische beschrijving

De Kerkewijk is een lange, rechte weg in het verlengde van de Hoofdstraat van Veenendaal. Het noordelijke deel van de straat is een restant van de middeleeuwse veenkoloniale structuur. Een wijk was een klein kanaal voor de aan- en afvoer van water en turf naar de hoofdvaart. De straatnaam is afgeleid van de aanwezigheid van een andere (nog bestaande) kerk aan deze wijk. De wijk is in de negentiende eeuw

gedempt. Er zijn geen aanwijzingen dat er meer naar het zuiden ook een wijk is geweest. Wel lag er van oudsher vanaf de huidige Cuneraweg een landweg ter plaatse van de huidige Kerkewijk. Deze werd eerst Rietweg genoemd en was later onderdeel van de Rijksweg van het Ingensche veer naar De Klomp. Langs het zuidelijke deel van de Kerkewijk ontstond in de vroege twintigste eeuw een lintbebouwing met vooral villa's en (dubbele) woonhuizen in verschillende architectuurstijlen. De Dennenlaan was aangelegd als verbindingsweg van de Kerkewijk naar de Groenelaan, een dorpsuitbreiding uit het interbellum met voornamelijk vrijstaande en dubbele middenstandswoningen.

De Petrakerk is in 1959-1960 gebouwd in opdracht van de toenmalige Gereformeerde Kerk Veenendaal. Door de groeiende bevolking in Veenendaal na de Tweede Wereldoorlog nam ook het aantal kerkleden toe. Er werd nagedacht over uitbreidingsplannen van de bestaande kerk, dubbele diensten en een tweede kerkgebouw. Rond 1949 werd het terrein aan de Kerkewijk – Dennenlaan aangekocht. In 1953 verrees hier het verenigingsgebouw Het Trefpunt. In 1958 werd architect David Zuiderhoek uit Baarn gevraagd een kerkgebouw te ontwerpen. De bouw werd uitgevoerd door de Veenendaalse firma W. Nieboer en zn. Op 26 juni 1960 werd de nieuwe kerk in gebruik genomen.

Zuiderhoek heeft de Petrakerk als een Gesamtkunstwerk ontworpen: hij ontwierp niet alleen het exterieur, maar ook het interieur en een belangrijk deel van het kerkmeubilair. De kerk heeft, net als de meeste andere kerken van Zuiderhoek, expressieve vormen. Zuiderhoeks kerkontwerpen kenmerken zich door plasticiteit, asymmetrische composities, het gebruik van licht, de combinatie van hoge en lage ruimtes, de overgang tussen binnen en buiten en de muurbehandeling voor de akoestiek. De Petrakerk is een van zijn belangrijkste ontwerpen. De kerk is de eerste van een serie kerken met een vergelijkbare opzet en vormgeving.

In het ontwerp zijn enkele ontwikkelingen in de na-oorlogse protestantse kerkenbouw terug te vinden, zoals de stedenbouwkundige betekenis van het kerkgebouw, de autonomie van de architectuur, de grote lichtinval, de goede zichtbaarheid op het liturgisch centrum en de aanwezigheid van een grote ontmoetingsruimte.

Waardestelling

De Petrakerk uit 1960 met aanbouwen, kerktoren en blok met naamsvermelding is vanuit stedenbouwkundig, architectuurhistorisch en cultuurhistorisch oogpunt van lokaal belang

- vanwege de beeldbepalende ligging op de hoek waar de Dennenlaan aansluit op de Kerkewijk;
- als onderdeel van de historische lintstructuur van de Kerkewijk;
- als een goed voorbeeld van een zaalkerk in een expressieve architectuurstijl;
- vanwege de esthetische kwaliteiten en de zorgvuldige vormgeving en materialisering van het gebouw;
- vanwege het ensemble van exterieur, interieur, kerkmeubilair en monumentale glaskunst;
- als belangrijk ontwerp en representatief voorbeeld van het oeuvre van de architect D. Zuiderhoek;
- als uitdrukking van de religieuze ontwikkelingen in de gemeente, namelijk de naoorlogse groei van de gereformeerde gemeente;
- als uitdrukking van de typologische ontwikkelingen, namelijk die in de naoorlogse kerkenbouw;

- vanwege de relatief gaaf bewaarde hoofdvorm, constructie, gevelindeling, plattegronden, diverse interieuronderdelen, materiaalgebruik en detaillering van zowel het exterieur als het interieur;
- vanwege de herkenbaarheid van de oorspronkelijke functie;
- vanwege de typologische zeldzaamheid binnen de Veenendaalse context.

Bronnen

Gemeente-archief Veenendaal

- Foto's F0782, F0783 uit ca 1960; F1203, F0786, F0794 uit 1961; F0785 uit 1963; F0790, F0795 uit 1965; F0787 uit 1967; F0784 uit 1972; F0792 uit 1974; F0921 uit 1976; F0791, F0788 uit 1980; F0789, F0793 uit 1985; F0920 uit 1995

Literatuur

- J. van 't Hof, M. Kooiman en T. Stol, *Veenendaal. Geschiedenis en architectuur*, Zeist 1992 (Monumenten-inventarisatie Provincie Utrecht), p. 24, 95.
- RAAP, "...alles gebeurde met de hand...". *Een geactualiseerde archeologische waarden- en verwachtingskaart en een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Veenendaal*, ongepubliceerd rapport, Weesp 2018, p. 41, 70.
- A. Hoogerwerf e.a. (red.), *40 verhalen, ervaringen, gedachten bij 40 jaar Petrakerk Veenendaal*, Veenendaal 2000.
- M. Cramer e.a., *David Zuiderhoek (1911-1993). Componist van de ruimte*, Bussum 2017, p. 145-148, 152.

Websites

- www.topotijdreis.nl
- www.petrakerk.nl
- www.reliwiki.nl/index.php/Veenendaal,_Kerkewijk_135_-_Petrakerk

Bijlagen

- Kadastrale kaart oktober 2021 met omvang bescherming
- Obliëk luchtfoto's oktober 2021
- Foto's januari 2022

Kadastrale kaart oktober 2021 met omvang bescherming

Aan deze kaart kunnen geen rechten worden ontleend. De beschrijving is leidend.

Geel = omvang bescherming monument

Obliek luchtfoto's oktober 2021

Luchtfoto richting het oosten

Luchtfoto richting het noorden

Luchtfoto richting het westen

Foto's januari 2022

Klokkentoren en west- en zuidgevel van de kerkzaal

Oostgevels van de kerkzaal en zijbeuk

Noord- en westgevel van de kerkzaal

Westgevel van de noordelijke aanbouw

Zuidgevel van de oostvleugel

Noordgevel van de oostvleugel

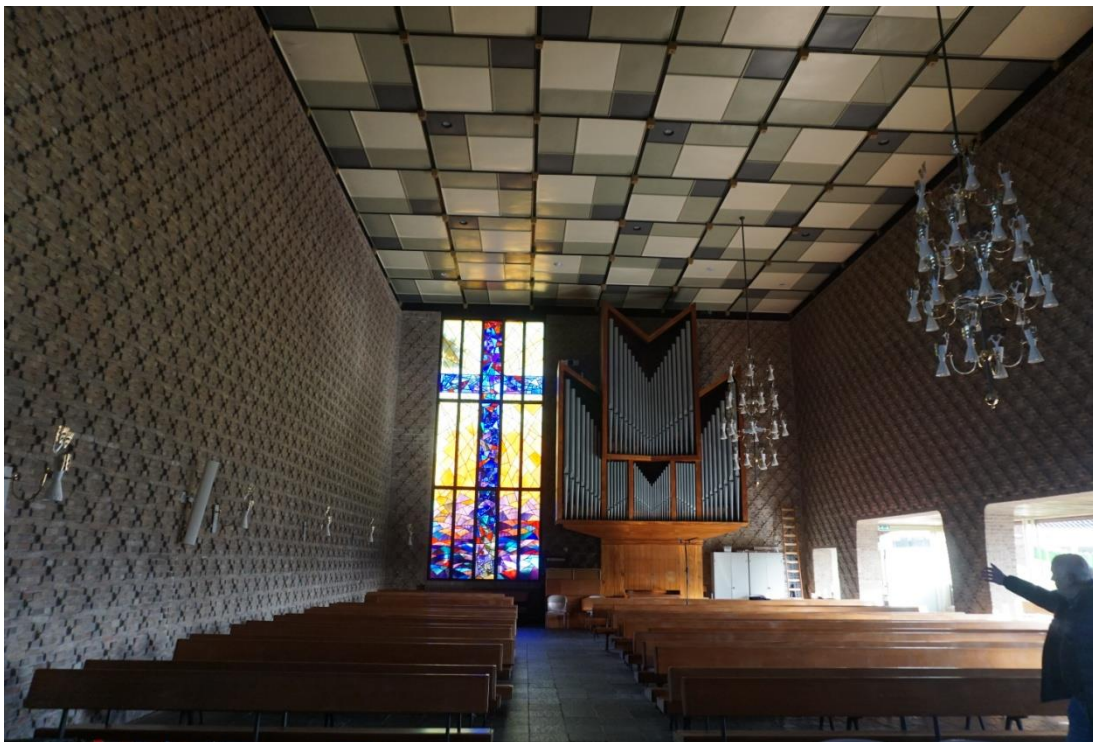
Oostgevel van de oostvleugel

Klokkentoren

Blok bij de ingang

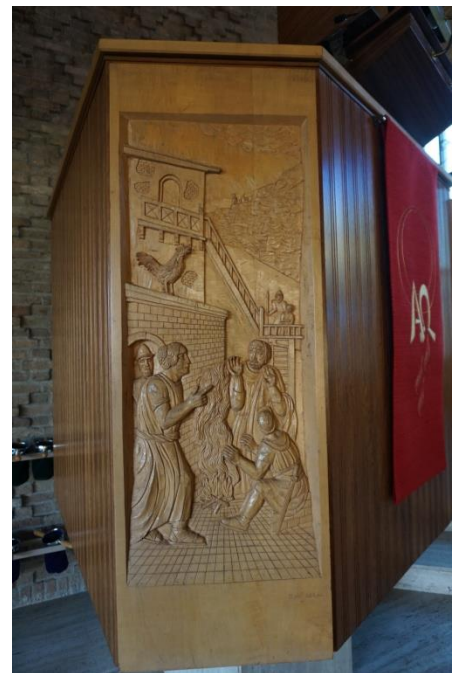
Interieur van de kerkzaal met kerkbanken, orgel, wandlampen en kroonluchters

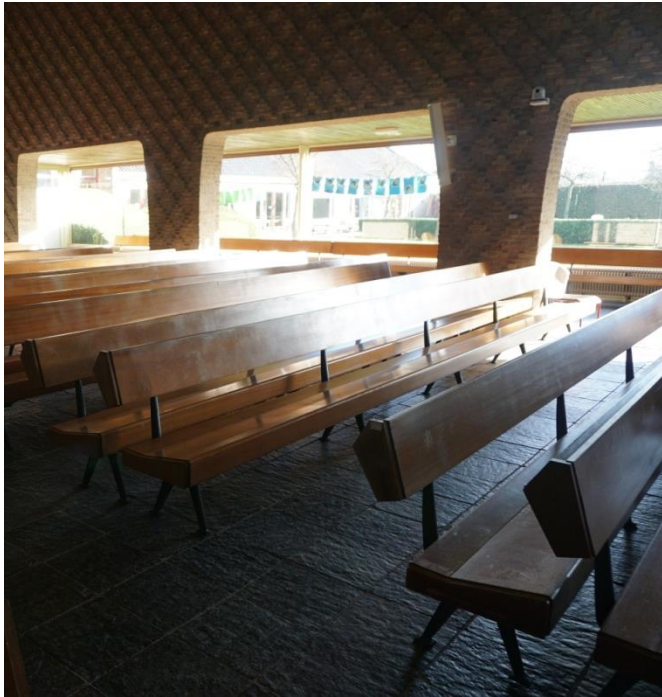
Liturgisch centrum met kansel

Glas-in-loodraam met de schepping

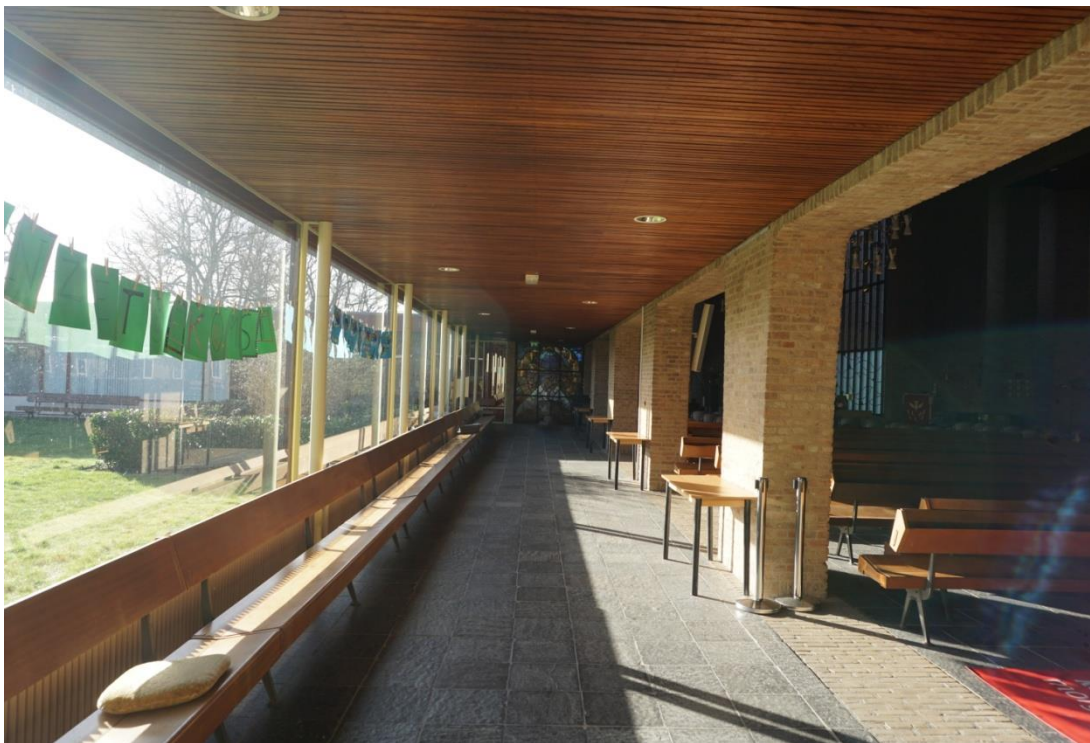
Reliëf kansel

Kerkbanken

Glas-in-loodraam in de zijbeuk

Interieur van de zijbeuk

Interieur van de noordelijke aanbouw

Interieur van de gang in de oostvleugel met binnendeur en glaswand

Interieur van de predikantskamer in de oostvleugel

Interieur van de kerkeradskamer in de oostvleugel